

Ahmed Mazhar Efendi'nin *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ında Kayıtlı Hz. Ali ve Hz. Hüseyin Manzumeleri

İsmail YILDIRIM*

Özet

Manzumelerinde “Mazhar” mahlasını tercih eden Ahmed Mazhar Efendi hakkında kaynaklarda hemen hiçbir bilgi yoktur. Yazar kimliği de taşıyan şairin mevcut iki eserinden hareketle onun 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında hayatta olduğu tahmin edilmektedir. Bugün elimizde iki eseri mevcuttur. Müellifin *Gazeteci* (1325/1907) adlı piyes mahiyeti taşıyan bu eseri komedi türünde olup bir perdeden meydana gelmektedir. *Mecmû'a-i Eş'ârım* ise 1316/1898 yılında İstanbul'da Şirket-i Mürettibiye Matbaası'nda basılmıştır. 63 sayfalık eserin başında “Saîd” mahlaslı Kemal Paşazâde Saîd Efendi'nin (ö. 1339/1920) manzum bir takrizi yer almaktadır. Eser, muhtelif nazım şekilleri ile kaleme alınan şiirlerle devam etmektedir. Bu şiirlerden iki tanesi ise Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'e ayrılmıştır. Hz. Ali'nin vasfında yazılan naat, diğeri ise mersiye özelliği taşımaktadır. Bu yönüyle şair, ehl-i beytin manevî yaşantısına da kayıtsız kalmamıştır. Bu yazıda söz konusu iki eser tanıtılmış, İmam Ali ve İmam Hüseyin'in konu edildiği iki manzumenin çeviri yazılı metinleri nesre aktararak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Mazhar Efendi, *Mecmû'a-i Eş'ârım*, Hz. Ali, Hz. Hüseyin.

Poemson Hussainand Ali Registeredin Ahmed Mazhar Efendi's *Mecmû'a-i Eş'ârım*

Abstract

There is almost no information in the sources about Ahmed Mazhar Efendi who used the pseudonym “Mazhar” in his poems. The two remaining works of this poet, who was also a writer, indicate that he was alive in the late 19th and early 20th centuries. Two of his works remains today. The author's play, named *Gazeteci* (1325/1907), is in the comedy genre and comprise only one act. The *Mecmû'a-i Eş'ârım* was published in 1316/1898 at the Şirket-i Mürettibiye Printing House in Istanbul. There is a poetic appreciation of Kemal Paşazâde Saîd Efendi (d. 1339/1920) at the introduction of the 63-page work with the pseudonym “Saîd”. The work progresses with poems written in various poetry forms. Two of these poems are dedicated to Ali and Hussain. The eulogy dedicated to Ali, while the other one has the characteristics of an epicede. Thus, the poet was interested in the spiritual life of the Ahl al-Bayt. The two works in question are introduced in this article, and the transliterated texts of the two poems on Imam Ali and Imam Hussain are presented in prose.

Keywords: Ahmed Mazhar Efendi, *Mecmû'a-i Eş'ârım*, Ali, Hussain.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kayseri Üniversitesi, Develi İslami İlimler Fakültesi, Türk İslâm Edebiyatı ABD. E-posta: ismailyildirim@gmail.com. Orcid: 0000-0001-5426-224X.

Giriş

“Ev halkı” anlamına gelen ehl-i beyt tamlaması ev sahibiyle onun eşini, çocuklarını, torunları ve yakın akrabalarını kapsamaktadır. Bu tabir, Câhiliye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade etmiş; İslâmî dönemden itibaren günümüze kadar sadece Hz. Peygamber’in ailesi ve soyu anlamına gelen bir terim hâlini almıştır (Öz, 1994, s. 498). Kur’ân-ı Kerîm’de “Ey ehl-i beyt! Allah, sizden kiri ve günahları gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister.” buyurulmuştur.¹ Âyette yer alan “ehl-i beyt” ibaresinin âl-i abâ olduğu ifade edilmiştir. Buradan yola çıkılarak “abâ altına alınanlar” anlamında Hz. Peygamber, Hz. Ali, eşi Fâtıma, çocukları Hasan ve Hüseyin’den müteşekkil 5 kişiye “âl-i abâ” denilmiştir (Pala, 2012, s. 19-20). Âl-i abâ ve ehl-i beyt kavramının kimleri kapsadığı konusu, ehl-i sünnet ve Şiîler arasında çoğu zaman tartışma konusu olmuştur. Bunun sebebi, her iki grubun da aynı kavramı kendi ideolojilerine uygun şekilde algılaması ve “ehl-i beyt” tanımlamasının siyasî ve toplumsal ayrıcalığından faydalanmak düşüncesi olarak gösterilmektedir (Kutlu, 2000, s. 99-100). Bahsi geçen tartışmaların birkaçı istisna tutulursa Hz. Ali ve Hz. Hüseyin’in ehl-i beyte mensup olduğu ekser âlim ve kaynaklar tarafından kabul görmüştür.

Yazımıza kaynak teşkil eden şahsiyetlerden Hz. Ali, hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce (m. 600) Mekke’de dünyaya gelmiştir. Babası aynı zamanda Hz. Peygamber’in de amcası olan Ebû Tâlib, annesi ise Fâtıma bt. Esed’tir. Beş yaşından itibaren Hz. Peygamber’in himayesine girmiş, hicrete kadar yanında kalmıştır. Allah Resûlü’nün peygamberliğine ilk iman edenlerdendir. Miladî 26 veya 28 Ocak 661 tarihinde Abdurrahman b. Mülcem tarafından şehit edilerek Kûfe’ye (Necf) defnedilmiştir (Fığlalı, 1989, s. 371-374). Hz. Ali, İslâm tarihinde adı en çok geçen şahsiyetlerden biri olmasının yanı sıra Türk-İslâm kültürü ve edebiyatını derinden etkilemiş bir isimdir. Yiğitliği, fazileti, cömertliği, ilim ve irfanı gibi pek çok üstün meziyeti sebebiyle kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Hz. Ali hem kendisine atfedilen manzum ve mensur eserleri hem de ana temasını kendisinin oluşturduğu edebî eserler vasıtasıyla birçok şair ve müellifin ilham kaynağı olmuştur (Yekbaş, 2012, s. 19).² Kerbelâ’da şehit düşen Hz. Hüseyin de nitekim Hz. Ali gibi

¹ Âyetin tamamı için bkz. Ahzab 33/33.

² Hz. Ali’nin hayatı, eserleri, tarihî, menkabevî ve ilmî şahsiyeti için bkz. (Ceyhan, 2006; Çetin, 1997; Demirci, 2019; Fığlalı, 1989, s. 371-374; Kandemir, 1989, s. 375-378; Ünlüsoy, 2015; Yekbaş, 2012; Yıldırım Sarıkaya, 2004)

Türk kültür ve edebiyatında derin izler bırakmış birisidir. Hz. Peygamber'in, kendisine “torunum” ve “ehl-i beytim” diye hitap ettiği Hz. Hüseyin miladî 626 yılında Hz.Peygamber'in kızı Fâtıma'dan dünyaya gelmiştir.Hz. Ali'nin ikinci oğlu Hz. Hüseyin, Hz. Hasan'ın da kardeşidir (Ahmedova, 2011, s. 20). Hz. Hüseyin, bugün Irak sınırları içerisinde yer alan Kerbelâ'da 10 Ekim 680 tarihinde Yezîd tarafından acımasızca katledilmiştir.

“Kerbelâ” Türk edebiyatında, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatan manzum ve mensur eserlerle birliktebu konuda yazılmış mersiyele başta olmak üzere önemli bir yer teşkil etmektedir. Burası, Hz. Hüseyin ve yakınlarının topluca şehit edildiği bir yerin adı olmanın dışında bu elim hadiseyi dile getiren pek çok şair ve yazar tarafından da adeta bir remiz ve mazmuna dönüştürülmüştür (Uzun, 2002, s. 274). Nitekim Hüseyin Vâiz-i Kâşifi'nin (ö. 1504-1505) Farsça kaleme aldığı *Ravzatü'ş-şühedâ*'sı ile yine bu eserden uyarlanan Fuzûlî'nin (ö. 1556) *Hadikatü's-süedâ*'sı türünün en meşhur eserleri arasında gösterilmektedir.³

Ahmed Mazhar Efendi de *Mecmû'a-i Eş'ârım*'nda Hz. Ali'nin dinî, ilmî ve hamasî yönünü ihtiva eden 10 beyitlik bir na't⁴ (der-vasf-ı Hazret-i Ebî Türâb) kaleme almıştır. Yine Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini tasvir eden ve kaside nazım şekliyle 27 beyitten ibaret bir mersiye (mersiye der-hakk-ı İmâm Hüseyin) de bu eserde kendisine yer bulmuştur.

Ahmet Mazhar Efendi ve Eserleri

Mevcut kaynaklardan hareketle Ahmet Mazhar Efendi hakkında ilk bilgiyi Özön ve Dürder'in (1967, s. 11) *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi* adlı eserinden öğrenmekteyiz. Eserde Ahmed Mazhar'ın biyografisiyle ilgili bir bilgi verilmemiş, sadece *Gazeteci* isminde bir perdelik tiyatrosunun olduğu ve 1909 yılında yayımlandığı ifade edilmiştir. Müellifin biyografisini kaleme alan merhum Mehmet Arslan (2014) ise, onun asıl adının Ahmed Mazhar olduğunu, doğum ve ölüm tarihi hakkında herhangi bir kaydın bulunmadığını ifade etmiştir. Yine Arslan, Ahmed Mazhar'ın eserlerinin

³ Bu eserlerin yanı sıra yine Kerbelâ hadisesini ihtiva eden pek çok müstakil veya kitapta bir bölüm teşkil eden manzum-mensur veya karışık kaleme alınmış eserler de mevcuttur. Türk İslâm Edebiyatı dairesinde telif veya tercüme edilenmuharremiyye, maktel-i Hüseyin ve mersiyelelerin ekseriyeti manzumdur. Anılan manzum metinler için (Arslan ve Erdoğan, 2009; Çağlayan, 1997),mensur bir örneği içinse bkz. (Kayaokay, 2019, s. 50-68) Literatür hakkında geniş bir bibliyografya için bkz. (Alp, 2020, s. 56-90)

⁴ Türk Edebiyatında Hz. Ali'nin türlü yönleriyle vasedildiği kaynaklar için bkz. (Ceyhan, 2006; Gültekin, 2012; Güftâ, 2002; Ocak, 2014; Yıldırım Sarıkaya, 2004)

basım yıllarından (1898/1907) hareketle şairin, Sultan II. Abdülhamit devrinde yaşadığını ve bu yıllardan sonra vefat etmiş olabileceğini dile getirmektedir. Ahmed Mazhar Efendi'nin, Velibeyoğlu'nun (1975/II) *Örneklerle Basılı Bütün Şiir Kitapları Antolojisi* adlı eserinde kayıtlı şiir(ler)inin de olduğu beyan edilmekteyse de (Arslan, 2014) biz söz konusu eserde şairle ilgili herhangi bir kayda rastlayamadık. Bugün Ahmed Mazhar Efendi'nin hâl tercümesine ilişkin bilgileri aşağıda bahsi geçecek olan iki eserinin ön sözünden edinmekteyiz.

Gazeteci

İstanbul'da Asır Matbaası'nda 1325/1907 senesinde basılan eser, 1 perde olup komedi türündedir. 70 sayfalık bu tiyatro, şahıs kadrosunun (Edîb Bey: ser-muharrir, Şekîb: sâhib-i imtiyâz, Lebîb: muharrir-i edebî, mim (♠): bey mütercim, cim (♣): kezâ, nun (◌): kezâ ve birkaç muharrir ve mütercim) müstehzî bir üslûpla matbuat hayatının zorluklarını diyaloglar hâlinde dile getirmektedir. Yazar, eserinin ön sözünde “matbuat hayatına uzaktan aşına olanların bu mesleğin keyifli ve sürdürülebilir olduğu” düşüncesini vermekte ancak bu mesleğin zannedildiği gibi kolay olmadığını ifade etmektedir. Yazarın gayesi gündelik sıkıntıları bir kenara bırakarak basın-yayın hayatının güç yanlarını mizahî bir dille ifade etmektir. Yine yazar, okuyucuların bu tiyatrodan ders çıkarmaları ümidindedir. Yazarın bu konudaki fikirleri şu şekildedir:

Bir İki Söz

Uzaktan pek mes'ûd zann ve tahayyül edilen hayât-ı matbû'âtın ba'zen pek dil-şikâf mezâretleri, bedbahtlıkları vardır. Ben bu küçük piyeste bunlardan bir tânesini göstermek istedim. Bu piyes, mahzâ okuyanları eğlendirmek için komedi tarzında yazılmıştır. Ma'amâfih bu zemînde oldukça mufassal bir roman da tahrîr edilebilirdi. Piyes yazmak ne kadar müşkil bir san'at olduğunu takdir ettiğim için bu küçük komedinin muvaffakiyyetinden pek az ümîdvârım. Öyle zannediyorum ki bu eser, okuyanları ve yâhûd temâşâ edenleri az güldürecektir. Fakat beni mütesellî eden bir cihet varsa o da neficede bundan alınabilecek hisse-i intibâhtır. (Ahmed Mazhar Efendi, 1325, s. 2)

Mecmû'a-i Eş'ârım

Ahmed Mazhar Efendi'nin 1316/1898 yılında İstanbul'da Şirket-i Mürettibiye Matbaası'nda basılan bu eseri 63 sayfadan ibarettir. Eserin başında “Saîd” mahlaslı Kemal Paşazâde Saîd Efendi'nin (ö. 1339/1920) manzum bir takrizi yer almaktadır. Takrizi kaleme alan Kemal Paşazâde Saîd Efendi, Ahmed Mazhar Efendi'nin

muasırı olması nedeniyle ön plana çıkmaktadır. Saîd Efendi, “Lastik” lakabıyla anılmış, telif ve tercüme birçok eser kaleme almıştır. Aynı zamanda matbuat hayatının içerisinde yer alan müellif, *Vakit* ve *Tarîk* gazetelerinde başyazarlık (1875-1883) yapmış, *Şark* (1919) isimli bir de gazete çıkarmıştır (Beyhan, 2008, s. 549-551; Dural, 2007, s. 457). Ahmed Mazhar Efendi’nin Saîd Efendi ile tanışması bu yıllarda olmalıdır. Zira Ahmed Mazhar, *Gazeteci* adlı piyesinde matbuat hayatının meşakkatlerini dile getirirken, basın-yayın hayatının içerisinde olan Saîd Efendi ile yolu bir vesileyle kesişmiştir. Bunun yanı sıra Ahmed Mazhar, *Mecmû‘a-i Eş‘ârım*’ın mukaddime kısmında söz konusu eserinin basılması aşamasında sarfettiği “...eş‘âr-ı nev-hevesânemi muhtevî olan bu *Mecmû‘a-i nâçizin* ba‘zı ihvân-ı kirâmın teşvîkât-ı hayrhâhâneleriyle tab‘ına karâr verdim.” cümlesinin muhataplarından biri de Kemalpaşa-zâde Saîd Efendi’dir. Takriz ve mukaddimenin sûreti şöyledir:

Üdebâ-yı ‘Osmâniyye’nin hâce-i kemâlât-pîrâsı ve şu‘arâ-yı ‘asrın mâ-bihî’l-iftihârı
Kemâl Paşazâde sa‘âdetlü Sa‘îd Bey Efendi hazretlerinin ihsân buyurdıkları takrizdir:

Ey sühan-senc-i belâgat-mazhar
Nükte-perdâz-ı pesendîde-eser

Okudum mecma‘-ı eş‘ârı bugün
O çemenzâr-ı hoş-ezhârı bugün

Nice ebyâtı latîf ü şîrîn
Nice mîsrâ‘ları hûb u rengîn

Daha ammâ ki tevaggul lâzım
Çok tettebbu‘la tevaggul lâzım

Evvelâ bak eser-i eslâfa
Sonra ‘atf et nazarı ahlâfa

Çeşm-i mîzâna çekip her birini

Pîş-i im‘âna çekip her birini

Öğrenirsin nice esrâr u nüket

Öğrenirsin nice efkâr u lugat

Açılır tevsen-i tab‘a meydân

Kıl hemân durmayıp irhâ-yı ‘inân

Tab‘mın şimdiki isti‘dâdı

Çok kemâle olacaktır bâdî

Sen büyük şâ'ir-i müstakbelsin

Şâ'ir-i mâhir-i müstakbelsin

Bu hakikat oluyor şimdi bedîd

Bunu tebşîr ediyor işte Sa'îd

Mukaddime

Sabâvet-i tevaggulum zamânında söylediğim birtakım eş'âr-ı nev-hevesânemi muhtevî olan bu *Mecmû'a-i nâçizin* ba'zı ihvân-ı kirâmın teşvîkât-ı hayrhâhaneleriyle tab'ına karar verdim. Nev-heves bir şâ'irin ilk eseri olduğu için derûnunda bulunması tabîî olan hatî'âtın mu'âf tutulacağı mütâla'asına tenezzül buyuracak zevât-ı kirâmdan kaviyyen ümîd ederim. (Ahmed Mazhar efendi, 1316, s. 3-5)

Ahmed Mazhar Efendimukaddimede belirttiği üzere *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ı gençlik yıllarında henüz kalemi olgunlaşmamışken tertip etmiştir. Dolayısıyla eserde şahsından kaynaklanan hatalar için de okuyucular tarafından mazur görülmek istediğini ifade etmiştir. Burada şu hususu belirtmekte fayda vardır. Ahmed Mazhar Efendi'nin *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ı geleneksel ve müretteb sayılabilecek bir divançe tertibini aratmayacak niteliktedir. Mukaddimeden sonra gelen tevhid manzumeleri, devamında din ve devlet büyüklerini metheden na't ve kasideler, gazeliyyât, şarkı, rubâî ve ebyât gibi nazım şekilleriyle muhtelif konuları dile getiren *Mecmû'a-i Eş'ârım*, hacmi itibariyle divançe görünümü arz etmektedir:

Tablo 1. *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ın Düzenleniş Şekli

Sayfa(lar)	Nazım Şekli	Başlık	Beyit/Bend Sayısı
6-7	Kıt'a	Der-Tevhîd-i Bârî Celle Celâlûhu	3
7-9	Kıt'a-i Kebîre	Der-Vasf-ı Hazret-i Ebî Türâb Radiya'llâhu 'Anhu	10
9-12	Kaside	Mersiye Der-Hakk-ı İmâm Hüseyin Radiya'llâhu 'Anhu	27
12-13	Kaside	Der-Vasf-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sirrahu	9
14-17	Kaside	Bahâriyye Der-Medh-i Sultân-ı Zamân Hazret-i 'Abdü'l-hamîd Hân Halleda'llâhu Mülkehu	29

18-21	Kaside	Cülûsiyye Der-Hakk-ı Pâdişâh-ı Zamân Hazret-i 'Abdü'l-hamîd Hân Tavvela'llâhu 'Ömrehu	29
22-24	Kaside	Rûz-ı Cülûs-ı Hazret-i Hilâfet-penâhî	17
24-27	Kaside	Evsâf-ı Hümâyûn-ı Cenâb-ı Pâdişâhî	24
27-29	Nazım ⁵		12
29-30	Şarkı		2
31-59	Gazeliyyât		35 adet
59-60	Rubâî		4
61-63	Ebyât		11

Eserde yer alan 6 kasidenin biri Hz. Hüseyin'e tahsis edilmiştir. 5 kasidenin biri Mevlânâ, diğerleri ise Sultan II. Abdülhamit'in methini içermektedir. Ahmed Mazhar Efendi'nin kasidesine konu olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 1273) hem eserleri hem de tesis ettiği Mevlevîlik geleneği ile Klâsik Türk edebiyatını besleyen en önemli kaynaklardan biri hâline gelmiştir. Bu edebiyata mensup şairler özellikle dîvânlarında Mevlânâ ve Mevlevîliği konu edinen kasideler yazmışlardır. Bunun yanı sıra Mevlevî olan dîvân şairlerinin sayısı ise 300'ü bulmaktadır (Horata, 1999, s. 46). Eserlerinden yola çıkarak Mevlevîlikle bir irtibatını tespit edemediğimiz Ahmed Mazhar Efendi, diğer dîvân şairleri gibi teamüle uyarak Mevlânâ'yı methetme yoluna gitmiştir. Mevlânâ'nın yanı sıra devrin padişahı Sultan II. Abdülhamit de (ö. 1918) şairin kasidelerine muhatap olmuştur. Bu kasideler sultanın tahta çıkışına binaen yazılmış bahâriyye, cülûsiyye ve tarih manzumelerinden ibarettir. Manzumelerin dili ve üslûbu açık, külfetten uzaktır. Yine şair, aruz veznini

⁵ Bu şiir, metinde "kıt'a" nazım şekli adı altında kaleme alınmış; ilk beyit kendi arasında (aa) kafiyelenmiştir. Ayrıca şiirde mahlas beyti de yer almamaktadır. Bu hâliyle manzume, "nazım" nazım şeklinin özelliklerini ihtiva etmektedir.

şiiire tatbik etmede oldukça başarılıdır. Farsçaya da hâkim olduğu anlaşılan şair, eserinin başında yer alan üç tevhid manzumesini bu dilde kaleme almıştır:

Der-Tevhîd-i Bârî Celle Celâlûhu

Ey mübdi‘-i kârgâh-ı ekvân-ı vücûd

Îcâd konende-i debistân-ı vücûd

Fermân tu kon eger nebûdî bî-şekk

Peydâ ne hemî şod in beyâbân-ı vücûd⁶

Dîger

Ey Hâlık-ı âsmân u arz u eflâk

Esrâr-ı tu ‘akl-ı kül ne-mî kerd idrâk

Hayrân koned surûş u murg u âdem

Âsâr-ı tu der yem ü semâ vü in hâk⁷

Dîger

Ey âteş-i ‘aşk-ı pür-harâret ez tu

Ve’y lem‘a-i hüsn-i pür-letâfet ez tu

Mahbûb-ı hakîkî-i ezel çü tuyî

Der-sîne-i mâ in mahabbet ez tu⁸ (Ahmed Mazhar Efendi, 1316, s. 6-7)

Hz. Ali ve Hz. Hüseyin Manzumeleri

“Der-Vasf-ı Hazret-i Ebî Tûrâb Radiya’llâhu ‘Anhu” başlığını taşıyan Hz. Ali na‘tı, kıt‘a-i kebîre nazım şekliyle telif edilmiştir. Manzumenin matla beyti bulunmamaktadır. Şair, son beyitte yer alan “mazhar” kelimesini “et-” yardımcı fiiliyle birleşik fiil hâline getirmiş, uzak anlamda ise kendi mahlasına gönderme yaparak tevriye sanatını icra etmiştir. 10 beyitlik bu manzume, Hz. Ali’nin türlü yönlerini niteleyen na‘t hüviyetindedir. Hz. Hüseyin ve Kerbelâ hadisesinin konu edildiği ikinci şiir ise kaside nazım şekliyle yazılmış bir mersiyedir. Aşağıya alıntılanan her iki manzume de çeviri yazıya aktarılarak günümüze nesrine uyarlanmıştır.

⁶ “Ey varlık âlemi denilen fabrikayı yaratan, (ey) varlık okulunu icat eden! Sen emret; eğer (buyruğun) olmasaydı, şüphesiz bu varlık sahrası ortaya çıkmazdı.

⁷ “Ey yeri, göğü, felekleri yaratan! Külli akıl, senin sırlarını idrak edemez. Senin eserlerin; denizde, karada, gökyüzünde melekleri, insanları ve kuşları hayran bırakır.”

⁸ “Ey (sevgili) hararet dolu aşk ateşi senden! Taptaze güzellik parıltısı senden. Sen ezeli ve hakiki sevgili olduğun için sinemizdeki bu aşk senden.”

Der-Vasf-ı Hazret-i Ebî Tûrâb Radiya'llâhu 'Anhu*fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün***1. Es-selâm ey ah-ı Resûlu'llâh**

İbn-i 'amm-i Cenâb-ı Peygamber

[Selâm olsun! Ey Allah'ın elçisinin kardeşi ve Hz. Peygamber'in amcasının oğlu.]

2. Kâhir-i kâfirân-ı Bedr ü Huneyn

Kâli'-i bâb-ı kal'a-i Hayber

[Bedir ve Huneyn kâfirlerini kahreden, Hayber kalesinin kapısını söküp atan...]

3. Lâ fetâ⁹-menkabe 'alâ-'unvân*Hel etâ¹⁰-kevkebe güzîde-siyer*

[“Lâ fetâ” sözü şanın üzere; “hel etâ” ihtişamı, seçkin hayatın (için gelmiştir.)]¹¹

4. Mâdihin nass-ı kâtı'-ı Mevlâ

Vâsıfın mefhar-i cemî'-i beşer

[Methedicin Allah'ın tartışılmaz hükümleri, niteliklerini tarif eden insanlığın kendisiyle övüdüğü kimse...]

5. Sana bakmak 'ibâdetu'llâhtır¹²

⁹ Hadîs-i Şerîf: “Yiğit yoktur.” anlamına gelen bu ibare “Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur.” hadisinden kısmî alıntıdır (Yılmaz, 2013, s. 404).

¹⁰ “Gerçekte geldi...” İnsan 76/1.

¹¹ Hz. Ali'yi ihtiva eden pek çok şiirde en fazla zikri geçen İnsan sûresinin “hel etâ” âyetidir. Beyitlerde bu sûrenin Hz. Ali ile irtibatına dair bir ibare yer almamakla birlikte şairler, “hel etâ”nın Hz. Ali'nin şanında nazil olduğunu veya bu sûrenin Hz. Ali'yi vassettiğini dile getirmekle yetinmişlerdir. Bu âyetin tevili ve ilgili hadislerle birlikte kullanımı için bkz. (Yıldırım Sarıkaya, 2004, s. 32-37)

¹² Burada “Ali'nin yüzüne bakmak ibadettir.” şeklinde rivayet edilen hadise gönderme vardır. Bkz. (Yılmaz, 2013, s. 565)

Sendedir nûr-ı Hâlık-ı ekber

[Seni seyretmek Allah'a ibadet etmektir. Yüce Allah'ın nûru sendedir.]

6. Nokta-i bâ'-i besmele sensin

Ya'nî batnû'l-bütûn-ı sırr-ı suver

[Besmele'nin be (ب) harfindeki nokta; sûrelerin sırrındaki öz sensin.]¹³

7. Bâb-ı şehr-i 'ulûm hem sensin¹⁴

Dil-i pâkin hizânetü'l-cevher

[Temiz gönlün cevher hazinesi, ilim(ler) şehrinin kapısı sensin.]

8. Levh-i ismin fûrûğ-ı her mescid

Nâm-ı pâkin tırâz-ı her minber

[İsminin bulunduğu levha her mescidin ışığı, temiz sıfatın her minberin süsü...]

9. Sana kim çâker olsa seyyid olur

Kim kul olsa sana olur sürûr

[Her kim sana tâbi olursa hem itibar sahibi hem de mutlu olur.]

10. Yâ 'Alî yâ 'Alî meded senden

Beni et feyz-i lutfuna mazhar

[Yâ Ali medet! Lütfunun bereketine beni mazhar kıl.]

¹³ Hz. Ali'ye atfedilen bu vecizenin tamamı şu şekildedir: “Yüce Allah'ın bütün sırları semavî kitaplarda, semavî kitaplar Kur'an'da; Kur'an, Fâtiha sûresinde; Fâtiha, besmelede; besmele, bismillâhın b'sinde; b de onun altındaki noktadır. Ben o b'nin altındaki noktayım.” Geniş bilgi için bkz. (Ceyhan, 2006, s. 402-409)

¹⁴ Bu beyitte “Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır.” anlamına gelen hadise telmih vardır. Bkz. (Yılmaz, 2013, s. 128)

Mersiye Der-Hakk-ı İmâm Hüseyin Radiya'llâhu 'Anhu

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Âh eyledikçe şu'le-zen-i âsmân olur

Hurşîd ü mâh rûy-ı semâdan nihân olur

[Âh ettikçe gökyüzü alev saçar. (Bu yüzden) güneş ve ay, gökyüzünden gizlenir.]

2. Âh eyledikçe parçalanır kubbe-i felek

Sad-çâk tîğ-i nâle-i âteş-feşân olur

[Âh ettikçe gökyüzü denen kubbe parçalanır, ateş saçan feryat kılıcı gibi yüz parça olur.]

3. Âh eyledikçe yaş yerine kan saçar gözüm

Ser-tâ-be-pâ-yı cism ü benim erguvân olur

[Âh ettikçe gözlerim gözyaşı yerine kan döker. Cismim baştan ayağa erguvan çiçeği gibi kıpkırmızı olur.]

4. Âh eyledikçe lerze tutar cism-i 'âlemi

Erkân-ı kâ'inât tezelsül-künân olur

[Âh ettikçe dünyayı bir titreme tutar, kâinatın içindekiler sarsılır.]

5. Âh eyledikçe 'arşa tutup dest-i mihnetim

Kerrûbiyân âh ederek pür-figân olur

[Âh ederek dertli ellerimi semaya kaldırdığımda, melekler de inleyerek feryat figan eder.]

6. Âh eyledikçe yâd ederek necl-i Haydar'ı

Şemşîr-i âh-ı seyf-i 'Alî'den nişân olur

[Âh ederek Hz. Ali'nin neslini hatırladığımda, O'nun kılıcının âhından bir nişan peyda olur.]

7. Âh eyledikçe yâd ederek Kerbelâ'yı âh
Hûn-ı Hüseyin çeşm-i terimde 'ıyân olur

[Âh ederek Kerbelâ'yı hatırladığımda, Hz. Hüseyin'in kanı yaşlı gözlerimde belirir.]

8. Ol şâh-ı şehri gussa ki 'unvân-ı şevketi
Sultân-ı taht-ı kişver-i mihnet-keşân olur

[Dert, keder şehrinin görkemli şahı; mihnet ve sıkıntı çekenlerindünyadaki sultanıdır.]

9. Ol kahramân-ı 'arsa-i mihnet ki rûz-ı haşr
Râyet-güşâ-yı tâ'ife-i kudsiyân olur

[Mahşer günü dert ve ızdırap meydanında o kahraman, melekler topluluğunun bayraktarı olur.]

10. Ol şeh-süvâr-ı ma'reke-i gam ki vâlidî
Şîr-i Hudâ 'Alî gibi bir kahramân olur

[O, savaş meydanında usta bir binici olan Allah'ın arslanı ve babası Hz. Ali gibi bir kahramandır.]

11. Ol nûr-ı çeşm-i 'âlem-i imkân ki âh ü vâh
Cedd-i güzîni Hazret-i Fahr-i Cihân olur

[Dünyanın göz nûru Hz. Hüseyin ki (onun) seçkin atası cihanın övücüdür.]

12. Ol dürr-i pâk-i nesl-i peyember ki mâderi
Nûr-ı dü-çeşm-i seyyid-i peygamberân olur

[Peygamber neslinin saf incisi Hz. Hüseyin'in annesi, peygamberler efendisinin iki gözünün nûrudur.]

13. Âh eyledikçe yâd ederek Zülfikâr onu

Gamdan dü-nîm edip bağrını hûn-feşân olur

[Zülfikar, âh edip (Hz. Hüseyin'i) hatırladıkça, kederden bağrını iki parça ederek kan döker.]

14. Fikreyledikçe kılîk-i kazâ çektiği gamı

Levh-i ezelde yazdığına peşîmân olur

[Kader kalemi, Hz. Hüseyin'inin çektiği derdi düşündükçe, levh-i mahfuzda yazdığına pişman olur.]

15. Âh eyledikçe yâd ederek müşk-i zülfünü

Âhû-yı deşt ü bâdiyenin bağı kan olur

[Çöl ceylanı, Hz. Hüseyin'inin saçındaki misk kokusunu hatırladıkça bağı kan olur.]

16. Yâ Rab ne yüzle kıydı ona ol Yezîdler

Bilmez mi ceddî server-i peygamberân olur

[Allah'ım! O Yezidler hangi yüzle, nasıl kıydı ona? Onun atasının Hz. Peygamber olduğunu bilmiyorlar mıydı?]

17. Ve'y ol Yezîd-i fâcîre ki kıydığı onun

Ferzend-i pâk-i Haydar-ı sâhib-kırân olur

[Yazıklar olsun o fitne çıkarıcı Yezid'e ki katlettiği kişi muzaffer ve bahtlı açık Hz. Ali'nin temiz çocuğudur.]

18. Âh ol zamân ki 'arsa-i mahşer 'ıyân olup

Şâh u gedâ o ‘arsaya bir bir revân olur

[Âh o gün gelip mahşer meydanı kurulduğunda, padişah ve dilenci (herkes) o meydana bir bir gelir.]

19. Âh ol zamân ki Hazret-i Hallâk-ı zü-intikâm

Fermân-revâ-yı mahkeme-i ins ü cân olur

[O zaman intikam sahibi yüce yaratıcı, insan ve cinlerin mahkemesini gören hâkim olur.]

20. Âh ol zamân ki Haydar-ı Düldül-süvâr ‘Alî

Kükreler miyân-ı ‘arsada na‘ra-künân olur

[O zaman Düldül’üne binen Hz. Ali, mahşer meydanında kükreyerek nara atar.]

21. Âh ol zamân ki Fâtıma-i ekmelü’l-Betûl

Hûn-ı Hüseyin’i isteyerek pür-figân olur

[O zaman Hz. Fatma, Hz. Hüseyin’in kanını isteyerek feryat eder.]

22. Bilmem ne yüzle zâhir olur onda ol Yezîd

Kim cirimi ol habîsin be-gâyet girân olur

[Yezid’in hangi yüzle orada olacağını bilmiyorum. Çünkü o alçağın cismi son derece sıkıntı verir (gücüme gider).]

23. Yâ Rab be-câh-ı hazret-i sultân-ı enbiyâ

Kim bârgâhı melce’-i bî-çâregân olur

[Allah’ım! Peygamberlerin sultanı Hz. Peygamber’in hatırına ki O’nun dergâhı çaresizlerin sığınağıdır.]

24. Yâ Rab be-hakk-ı Haydar-ı Kerrâr-ı Murtaşâ

Kim evliyâyâ şâh-ı celâlet-resân olur

[Allah'ım! Hz. Ali'nin hakkı için (onun hatırına) ki o, Allah dostlarına itibar kazandıran şah vasfını taşımaktadır.]

25. Yâ Rab be-cism-i akdes-i hûn-pâre-i Hüseyin

Kim sıbt-ı pâk-i Hazret-i Fahr-i Cihân olur

[Allah'ım! Hz. Hüseyin'in kanlara bulanmış mukaddes vücudunun hatırına ki o, Hz. Peygamber'in temiz torunudur.]

26. Haşreyle cism-i zârımı âl-i 'abâ ile

Belki bu hâl zenbime gufrân-resân olur

[(Allah'ım!) Feryat eden gönlümü âl-i abâ ile haşreyle. Belki bu durum günahlarıma mağfiret olur.]

27. Olsun 'adüvv-i hazrete la'net hezâr bâr

Tâ kim cihân-ı nazmda âhir-zamân olur

[Şiir dünyası var olduğu müddetçe (kıyamete kadar), Hz. Hüseyin'in düşmanlarına binlerce kez lanet olsun.]

Sonuç

Biyografisi hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadığımız Ahmed Mazhar Efendi'nin 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında, Sultan II. Abdülhamit devrinde yaşadığı tahmin edilmektedir. O, Türk Edebiyatı tarihinde mevcut iki eseri ile temayüz etmiştir. Bu eserlerden *Gazeteci*'de mizahî bir dil ve alegorik şahsiyetler vasıtasıyla matbuat hayatının zorluklarını, dışarıdan görüldüğü kadar kolay bir meslek olmadığını dile getirmiştir. Bu durum, onun müstehzî bir kişiliğe sahip olduğu fikrini de beraberinde getirmektedir. Ahmed Mazhar Efendi'nin şairlik kabiliyetini gösteren eseri ise *Mecmû'a-i Eş'ârım*'dır.

Mecmû'a-i Eş'ârım, 63 sayfalık bir eser olup İstanbul'da basılmıştır. İçerisinde farklı nazım şekilleri ile kaleme alınmış 60 adet manzume kayıtlıdır. Eserin başında devrin matbaacı kimliğiyle ön plana çıkan ve aynı zamanda şair kimliği taşıyan Kemalpaşa-zâde Saîd Efendi'nin bir takrizi yer almaktadır. Takrizi müteakip telif edilen manzumeler, klasik bir divan tertibini aratmayacak niteliktedir. Bu manzumelerden ikisi Hz. Peygamber'in damadı Hz. Ali ve torunu Hz. Hüseyin'e ayrılmıştır. Hz. Ali'nin methedildiği 10 beyitlik na'tta onun ilmî ve hamasî yönüne vurgu yapılmıştır. Yer yer âyet ve hadislerden alıntılar yapan şair, âl-i abânın ve ehl-i beytin manevî yönlerine vurgu yapmıştır. Yazımın ikinci kısmını teşkil eden manzumede ise Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi ve sonrasında yaşanan acılar tasvir edilmiştir. 27 beyti muhtevî bu mersiye, şairin dramatik üslûbunu başından sonuna kadar yansıtması bakımından da ilgi çekicidir. Ahmed Mazhar Efendi, *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ında her iki şahsiyetin türlü yönlerine temas ederek onları şiirlerine konu etmesi, hem İslâm hem de edebiyat tarihi için kaynak teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Ahmedova, Z. (2011). *Hız. Hüseyin'in hayatı, hilafet mücadelesi ve din anlayışı* (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ahmed Mazhar Efendi (1316). *Mecmû'a-i Eş'ârım*. İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası.
- Ahmed Mazhar Efendi (1325). *Gazeteci*. İstanbul: Asır Matbaası.
- Alp, G. (2020). Türk edebiyatında Kerbelâ hadisesi: konuyu kendi realitesine uygun konumlandırma çabası – eksiklikler, tespitler, literatür. *International Journal of Filologia*. 3(4), 56-90.
- Arslan, M. (2014). Mazhar, Ahmed. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mazhar-ahmed>, adresinden 26 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.
- Arslan, M. ve Erdoğan, M. (2009). *Kerbelâ mersiyeleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Beyhan, M. A. (2008). Said Bey. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 35, 549-551.
- Ceyhan, Â. (2006). *Türk edebiyatında Hz. Ali vecizeleri*. Ankara: Öncü Kitap.
- Çağlayan, B. (1997). *Kerbelâ mersiyeleri* (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çetin, İ. (1997). *Türk edebiyatında Hz. Ali vecizeleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demir, N. (2011). Türk düşünce dünyasında Hz. Ali. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 60, 85-104.
- Demirci, Y. (2019). *Hız. Ali'nin dinî şahsiyeti* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Dural, G. (2007). Saîd. *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. VII, 451.

- Fığlalı, E. R. (1994). Ali. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2, 371-374.
- Güftâ, H. (2002). Divan şiirinde ilim ve irfan timsâli Hz. Ali. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 24, 69-111.
- Gültekin, İ. (2012). Kasidelerde Hz. Ali ve Hz. Ali'ye dair unsurların kullanımına yönelik tespit ve değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 12, 17-44.
- Horata, O. (1999). Mevlâna ve Divan şairleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 16, 43-56.
- Kandemir, M. Y. (1989). Ali, ilmî şahsiyeti. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2, 374-375.
- Kayaokay, İ. (2019). Mensur bir maktel-i Hüseyin: Hilmî-zâde İbrâhîm Rıf'at'ın "Vak'a-i Dil-sûz-ı Kerbelâ'sı. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E – Dergisi*. 6(1), 50-68.
- Kutlu, S. (2000). Ehl-i Beyt sembolik kapitalinin tarihi süreç içerisinde semerelendirilmesi. *İslâmiyât*. 3(3), 99-120.
- Ocak, A. Y. (2014). *Tarihten teolojiye: İslam inançlarında Hz. Ali*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öz, M. (1994). Ehl-i Beyt. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 10, 498-501.
- Özön, M. N. ve Dürder, B. (1967). *Türk tiyatrosu ansiklopedisi*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Pala, İ. (2012). *Ansiklopedik Divan şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Uzun, M. İ. (2002). Türk edebiyatında Kerbelâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 25, 274-275.
- Ünlüsoy, K. (2015). *Anadolu'da Hz. Ali tasavvurları (XIII.-XVI. yüzyıllar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Velibeyoğlu, V. R. (1975). *Örneklerle basılı bütün şiir kitapları antolojisi*. İstanbul: Güryay Matbaacılık.
- Yekbaş, H. (2012). *Türk edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma mevlidleri*. Ankara: Asitan Kitap.
- Yıldıran Sarıkaya, M. (2004). *Türk-İslâm edebiyatında Hz. Ali* (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde ayet ve hadisler*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Extended Abstract

Ahl al-Bayt, which means “household,” includes the landlord, his wife, children, grandchildren and close relatives. This term referred to the dominant family of a tribe in the Arab societies of jahiliyyah, and with the Islamic period, it transformed into a term that means the family and lineage of the Prophet (Öz, 1994, p. 498). The issue regarding the limits of the “Ahl al-Bayt” concept has been discussed between Ahl al-Sunnah and the Shiites for centuries. Both groups perceive the same concept within their ideology and benefit from the political and social privileges of their “Ahl al-Bayt” definition, while the divergence in privileges creates this issue (Kutlu, 2000, pp. 99-100). Most of the Islamic scholars and sources regard Ali and Hussain as Ahl al-Bayt members. Ali’s father was Abu Tâlib, Prophet Mohammad’s uncle, born in Mecca twenty-two years before the hejira (600 C.E.), and his mother was Fatimah bint Asad. He was under the Prophet’s protection since five years old and lived with him until the hejira. He was one of the first believers in the prophecy of the Messenger of Allah. On 26 or 28 January 661 (C.E.), he was martyred by Abdurrahman b. Mulcem and buried in Kufa (Najaf) (Fığlalı, 1989, pp. 371-374). Ali was a person who has deeply influenced Turkish-Islamic culture and literature besides being one of the most cited figures in the history of Islam. He has a substantial value in our culture thanks to his superior virtues such as courage, virtue, generosity, knowledge and wisdom. Therefore, Ali has been a source of inspiration for numerous poets and authors, both in poetic and prose works attributed to him and literary works as the main theme (Yekbaş, 2012, p. 19). Hussain, who was martyred in Karbala, was a person like Ali with a fundamental impact in Turkish culture and literature. Hussain, whom the Prophet called “my grandson” and “my Ahl al-Bayt”, was born in 626 (C.E.) as the son of the Prophet’s daughter Fatimah. Ali’s second son Hussain was also Hassan’s brother (Ahmedova, 2011, p. 20). Hussain was brutally murdered by Yazid on 10 October 680 in the aforementioned location. There is almost no information in the sources about Ahmed Mazhar Efendi who used the pseudonym “Mazhar” in his poems. The two survived works of this poet, who was also a writer, indicate that he was alive in the late 19th and early 20th centuries. Two of his works still remains today. The author’s play, named *Gazeteci* (1325/1907), is in the comedy genre and comprise only one act. The *Mecmû‘a-iEş‘arım* was published in 1316/1898 at the Şirket-i Mürettibiye Printing House in

Istanbul. There is a poetic appreciation of Kemal Paşazâde Saîd Efendi (d. 1339/1920) at the introduction of the 63-page work with the pseudonym “Saîd”. The work progresses with poems written in various poetry forms. Two of these poems are attributed to Ali and Hussain. The eulogy is dedicated to Ali while the other one has the characteristics of an epicede. Thus, the poet was interested in the spiritual life of the Ahl al-Bayt. Ahmed Mazhar Efendi distinguished himself with two existing works in the history of Turkish Literature. The *Gazeteci* with humorous language and allegorical figures addresses the difficulties of printing life with the idea that is not an easy profession as seen from the outside. This also brings out the idea that he had a sarcastic personality. Ahmed Mazhar Efendi’s work illustrating his talent in poetry is the *Mecmû‘a-i Eş‘ârım*. *Mecmû‘a-i Eş‘ârım* is a 63-page work published in Istanbul. It comprises 60 poems written in different poetic forms. There is a poetic appreciation of Kemal Paşazâde Saîd Efendi, who stood out with his printing career at that period and was also a poet at the introduction of the work. The poems, which were compiled following the appreciation, are in the quality of classical divan literature. Two of these poems were dedicated to Ali, Prophet’s son-in-law, and his grandson Hussain. The 10 verse eulogy on Ali emphasized his scientific and heroic character. The poet, making occasional quotations from verses and hadiths, emphasized the spiritual aspects of âl-i abân and Ahl al-Bayt. The second part of our article presents the martyrdom of Hussain in Karbala and the suffering afterwards. Comprising 27 couplets, this epicede is also interesting as it reflects the poet’s dramatic turn of expression throughout the manuscript. Ahmed Mazhar Efendi’s *Mecmû‘a-i Eş‘ârım* mentions various aspects of both personalities in his poems, while this aspect makes them a source for both Islamic and literary history.